

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

زیست‌پذیری در خانه ایرانی

تألیف و تدوین:

دکتر محمدصادق طاهر طلوع دل

عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت مدرس شهید رجایی

مهندس سیده اشرف سادات

سرشناسه	: طاهرطلوع دل، محمدصادق، ۱۳۴۲-
عنوان و نام پدیدآور	: زیست پذیری در خانه ایرانی / تالیف و تدوین محمدصادق طاهرطلوع دل، سیده اشرف سادات.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۳۳۰ص. - مصور، جدول، نمودار.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۶۵۸۹-۱۴-۷
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: واژه‌نامه.
یادداشت	: کتابنامه:ص. ۳۰۵-۳۱۲.
یادداشت	: نمایه.
موضوع	: خانه -- ایران
موضوع	: Iran --
موضوع	: معماری -- ایران
موضوع	: Architecture -- Iran
شناسه افزوده	: سادات، سیده‌اشرف، ۱۳۶۶ -
شناسه افزوده	: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی
شناسه افزوده	: Shahid Rajaei Teacher Training University
رده بندی کنگره	: HQ۵۰۳
رده بندی دیویی	: ۸۵/۳۰۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۶۷۰۴۷۱
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیپا

دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی

عنوان	: زیست‌پذیری در خانه ایرانی
تألیف و تدوین	: دکتر محمدصادق طاهرطلوع دل، عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی / مهندس سیده اشرف سادات
ویراستار ادبی	: عاطفه نجیبی
نوبت اول	: تابستان ۱۴۰۰
نوبت دوم	: پاییز ۱۴۰۱
انتشارات	: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی
لیتوگرافی، چاپ	: رجا نقشینه، شریف
طراح جلد	: محمد مشتاقی
ناظر چاپ	: محمد معتمدی‌نژاد
صفحه‌آرا	: نیره فیروزی
شمارگان	: ۲۰۰ جلد
قیمت	: ۱۲۰.۰۰۰ تومان
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۶۵۸۹-۱۴-۷
ISBN: 978-622-6589-14-7	

کلیه حقوق این اثر برای مؤلفان و دانشگاه تربیت دبیر شهیدرجائی محفوظ است.

نشانی: تهران، لویزان، کد پستی ۱۵۸۱۱-۱۶۷۸۸، صندوق پستی ۱۶۳ - ۱۶۷۸۵، تلفن: (۲۶۳۲) ۹ - ۲۲۹۷۰۰۶۰،
 تلفکس: ۲۲۹۷۰۰۴۲، پست الکترونیکی: publish@sru.ac.ir، وب سایت: <http://publish.sru.ac.ir>

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیش‌گفتار.....	ح
فصل اول	۱
آرامش و سکینه در خانه	۱
۱-۱- مقدمه و کلیات.....	۳
۲-۱- مفهوم مأوا، مسکن و خانه.....	۳
۳-۱- امر باشیدن انسان در خانه.....	۸
۴-۱- آسایش، آرامش و سلامتی.....	۸
۵-۱- عامل تأمین آرامش محیط.....	۱۱
۶-۱- انواع و آثار آرامش در انسان.....	۱۴
۷-۱- راحتی و آسایش فیزیکی.....	۱۷
۸-۱- راحتی و آرامش معنایی.....	۱۸
۹-۱- ایمنی کالبدی و امنیت خاطر.....	۱۹

۲۲.....	۱۰-۱- سلامت فردی و جمعی
۲۵.....	۱۱-۱- جمع‌بندی مطالب فصل اول
۲۷.....	فصل دوم
۲۷.....	فعالیت رفتاری در خانه
۲۹.....	۱-۲- مقدمه و کلیات
۲۹.....	۲-۲- مفهوم رفتار و حرکت
۳۱.....	۱-۲-۲- دسته‌بندی ویژگی رفتار
۳۲.....	۲-۲-۲- رابطه محیط و رفتار
۳۴.....	۳-۲-۲- رفتار محیطی انسان
۳۷.....	۴-۲-۲- قرارگاه‌های رفتاری
۴۰.....	۵-۲-۲- تاثیرات فضایی رفتار
۴۲.....	۶-۲-۲- تاثیرات فرهنگی و اجتماعی رفتار
۴۶.....	۷-۲-۲- تاثیر کیفیت فضا بر رفتار
۴۷.....	۳-۲- مفهوم فعالیت و تعامل جمعی
۵۰.....	۴-۲- دسته‌بندی فعالیت‌های رفتاری
۵۰.....	۱-۴-۲- فعالیت ضروری
۵۱.....	۲-۴-۲- فعالیت اختیاری
۵۲.....	۳-۴-۲- فعالیت عمومی
۵۳.....	۴-۴-۲- فعالیت اجتماعی
۵۳.....	۵-۴-۲- متعاملین فعالیت
۵۴.....	۵-۲- ویژگی‌های فعالیت در خانه
۵۴.....	۱-۵-۲- فعالیت رایج
۵۴.....	۲-۵-۲- فعالیت متواتر
۵۴.....	۳-۵-۲- محدوده فعالیت
۵۵.....	۴-۵-۲- مقیاس زمانی فعالیت
۵۵.....	۵-۵-۲- طول مدت فعالیت
۵۵.....	۶-۲- ویژگی‌های فضای فعالیت
۵۵.....	۱-۶-۲- نفوذپذیری
۵۶.....	۲-۶-۲- اجتماع‌پذیری
۵۸.....	۳-۶-۲- انعطاف‌پذیری

۶۰	دسترسی پذیری.....	۲-۶-۴
۶۴	تعامل پذیری محیط.....	۲-۶-۵
۶۴	مقیاس اجتماع پذیری کمی.....	۲-۶-۵-۱
۶۵	مقیاس اجتماع پذیری کیفی.....	۲-۶-۵-۲
۶۶	دسترسی و اجتماع پذیری.....	۲-۶-۵-۳
۶۷	حرکت و اجتماع پذیری.....	۲-۶-۵-۴
۶۸	برون گرایی و اجتماع پذیری.....	۲-۶-۵-۵
۶۹	تنوع فعالیت و کاربری جمعی.....	۲-۶-۵-۶
۶۹	تنوع فعالیت مخاطبین.....	۲-۶-۵-۷
۷۰	تنوع جذابیت محیط.....	۲-۶-۵-۸
۷۲	فعالیت های جذاب فضای باز.....	۲-۶-۵-۹
۷۵	قابلیت نظارتی فضا.....	۲-۶-۵-۱۰
۷۷	امنیت اجتماعی فضا.....	۲-۶-۵-۱۱
۷۹	قابلیت حفاظتی فضا.....	۲-۶-۵-۱۲
۸۰	قابلیت حرکتی فضا.....	۲-۶-۵-۱۳
۸۱	جمع بندی مطالب فصل دوم.....	۲-۷
۸۳	فصل سوم.....	
۸۳	پویایی در خانه.....	
۸۵	مقدمه و کلیات.....	۳-۱
۸۵	همگرایی، واگرایی و سازگاری و ناسازگاری.....	۳-۲
۸۶	تحلیل و بررسی فعالیت.....	۳-۳
۸۹	ارتباط خلوت و تعاملات اجتماعی.....	۳-۴
۹۴	مفهوم رفتاری حرکت.....	۳-۵
۹۶	حرکت در منظر مخاطب.....	۳-۶
۹۷	حرکت در فضای عمومی.....	۳-۷
۱۰۰	حرکت محیطی انسان.....	۳-۸
۱۰۱	اختصاصات حرکت پیاده.....	۳-۹
۱۰۲	بهبود سیمای کالبدی محیطی.....	۳-۹-۱
۱۰۲	ارتقاء ادراک کالبدی ساکنین.....	۳-۹-۲

۱۰۳.....	۳-۹-۳- بهبود زندگی اجتماعی و فرهنگی.....
۱۰۵.....	۳-۹-۴- فعالیت عامل حیات‌پذیری.....
۱۰۷.....	۳-۹-۵- ارتقاء بهداشت و سلامت عمومی.....
۱۰۸.....	۳-۹-۶- تحقق عدالت اجتماعی ساکنین.....
۱۰۸.....	۳-۹-۷- صرفه‌جویی اقتصادی ساکنین.....
۱۰۹.....	۳-۹-۸- بهبود وضعیت زیست محیطی.....
۱۱۰.....	۳-۹-۹- صرفه‌جویی در مصرف انرژی.....
۱۱۰.....	۳-۹-۱۰- بهبود امکان مدیریت رفت و آمد.....
۱۱۱.....	۳-۱۰-۱- ضروریات پیاده‌روی.....
۱۱۳.....	۳-۱۱-۱- جمع‌بندی مطالب فصل سوم.....

۱۱۵..... فصل چهارم

۱۱۵..... کیفیت معنایی در خانه

۱۱۷.....	۴-۱- مقدمه و کلیات.....
۱۱۷.....	۴-۲- احساس در محیط خانه.....
۱۲۱.....	۴-۲-۱- احساس بینایی.....
۱۲۲.....	۴-۲-۲- احساس شنوایی.....
۱۲۴.....	۴-۲-۳- احساس بویایی.....
۱۲۵.....	۴-۲-۴- احساس لامسه.....
۱۲۷.....	۴-۲-۵- احساس چشایی.....
۱۲۷.....	۴-۲-۶- احساس تحرک.....
۱۲۸.....	۴-۲-۷- احساس جهت‌یابی.....
۱۲۸.....	۴-۲-۸- احساس معنایی.....
۱۳۰.....	۴-۳- مراتب ادراک محیط.....
۱۳۵.....	۴-۴- عوامل موثر بر ادراک.....
۱۳۶.....	۴-۴-۱- عوامل محیطی ادراک.....
۱۳۹.....	۴-۴-۲- عوامل فردی ادراک.....
۱۴۵.....	۴-۴-۳- عوامل جمعی ادراک.....
۱۴۷.....	۴-۵- مفهوم کیفیت فضایی.....
۱۴۹.....	۴-۶- ویژگی کیفی و معنایی فضا.....

۱۵۱.....	۷-۴- انواع کیفیت محیطی
۱۵۲.....	۷-۴-۱- کیفیت عینی محیط
۱۵۳.....	۷-۴-۲- کیفیت ذهنی محیط
۱۵۴.....	۸-۴- عوامل کیفیت بخشی ذهنی
۱۵۵.....	۸-۴-۱- جذابیت و گیرایی فردی
۱۵۶.....	۸-۴-۲- خاطره آفرینی جمعی
۱۵۹.....	۸-۴-۳- ایجاد حس تعلق به مکان
۱۶۳.....	۸-۴-۴- جذابیت ذهنی محیط
۱۶۸.....	۸-۴-۵- خوانایی ذهنی محیطی
۱۶۸.....	۸-۴-۶- آسایش و راحتی ذهنی
۱۶۹.....	۸-۴-۷- گیرایی و کشش فرهنگی
۱۷۰.....	۸-۴-۸- تامین امنیت خاطر ذهنی
۱۷۰.....	۸-۴-۹- کیفیت زیست محیطی
۱۷۱.....	۸-۴-۱۰- آسایش و سازگاری اقلیمی
۱۷۳.....	۸-۴-۱۱- کیفیت حضور عناصر طبیعی
۱۷۴.....	۸-۴-۱۲- آرامش زیست محیطی
۱۷۸.....	۸-۴-۱۳- کیفیت محیط مسکونی
۱۷۹.....	۹-۴- جمع‌بندی مطالب فصل چهارم
۱۸۱.....	فصل پنجم
۱۸۱.....	زیست‌پذیری در خانه
۱۸۳.....	۵-۱- مقدمه و کلیات
۱۸۳.....	۵-۲- فضای جمعی، هنجارها و مدنیت
۱۸۵.....	۵-۳- زیست‌پذیری در معماری
۱۸۵.....	۵-۴- تعالی زیستی فردی و جمعی در معماری
۱۸۷.....	۵-۵- مولفه‌های زیست‌پذیری در معماری
۱۸۷.....	۵-۵-۱- مولفه‌های عینی زیست‌پذیری در معماری
۱۸۸.....	۵-۵-۲- مولفه‌های رفتاری زیست‌پذیری در معماری
۱۸۹.....	۵-۵-۳- مولفه‌های معنایی زیست‌پذیری در معماری
۱۹۲.....	۵-۶- زیست‌پذیری در محیط خانه

- ۱۹۳..... ۷-۵- مفهوم و ابعاد زیست‌پذیری
- ۱۹۶..... ۸-۵- معیارها و مکان‌های زیست‌پذیر
- ۱۹۹..... ۹-۵- زیست‌پذیری و پایداری محیطی
- ۲۰۲..... ۱-۹-۵- زیست‌پذیری محیط‌محور
- ۲۰۸..... ۱۰-۵- معیارهای سنجش زیست‌پذیری
- ۲۱۰..... ۱۱-۵- کیفیت زندگی و زیست‌پذیری
- ۲۱۲..... ۱۲-۵- زیست‌پذیری و سرزندگی
- ۲۱۳..... ۱۳-۵- مفهوم سرزندگی و شادکامی
- ۲۱۶..... ۱۴-۵- خصوصیات سرزندگی و شادکامی
- ۲۱۷..... ۱۵-۵- کیفیت و ماهیت در سرزندگی
- ۲۱۸..... ۱۶-۵- معیارهای سنجش سرزندگی
- ۲۱۹..... ۱-۱۶-۵- نشاط و شادکامی اجتماعی
- ۲۲۱..... ۲-۱۶-۵- سرزندگی انسان در علوم رفتاری
- ۲۲۲..... ۳-۱۶-۵- سرزندگی انسان در معماری
- ۲۲۳..... ۴-۱۶-۵- سرزندگی انسان در فضای عمومی
- ۲۲۵..... ۵-۱۶-۵- سرزندگی انسان در محیط مسکونی
- ۲۲۶..... ۱۷-۵- حذف آلاینده‌ها در تعالی زیستی
- ۲۲۸..... ۱۸-۵- معیارهای تامین زیست‌پذیری
- ۲۳۰..... ۱۹-۵- زیست‌پذیری و رضایت‌مندی
- ۲۳۳..... ۲۰-۵- کالبد یا خانه زیست‌پذیر
- ۲۳۷..... ۲۱-۵- نمونه‌های موردی مسکونی زیست‌پذیر
- ۲۳۷..... ۱-۲۱-۵- خانه تاریخی امام جمعه تهران
- ۲۴۰..... ۲-۲۱-۵- خانه تاریخی رضاخان تهران
- ۲۴۲..... ۳-۲۱-۵- خانه تاریخی جلال آل احمد تهران
- ۲۴۵..... ۴-۲۱-۵- خانه تاریخی اخوان سیگاری در یزد
- ۲۴۹..... ۵-۲۱-۵- مجتمع مسکونی ولنجک و پونک، مهوش عالمی
- ۲۵۴..... ۶-۲۱-۵- ساختمان مسکونی سدروس تهران
- ۲۵۷..... ۷-۲۱-۵- مجتمع مسکونی اینترلیس در سنگاپور
- ۲۶۵..... ۸-۲۱-۵- برج مسکونی لوکس میامی

۲۷۳.....	۲۲-۵- جمع بندی مطالب فصل پنجم.....
۲۷۷	سخن آخر .....
۲۸۱.....	منابع.....
۳۱۵.....	واژه نامه .....
۳۲۵	نمایه ها .....

پیشگفتار

انسان زمانی سکنی می‌گزیند که بتواند، خود را در یک محیط جهت بخشیده و سازگار سازد. لذا زمانی که محیط را به صورت معنادار تجربه می‌کند، بر چیزی بیش از یک «سرپناه» طلب می‌کند. غایت و نهایت تجلی یک اثر معماری، زیست‌پذیری فضا و ارتقاء زندگی انسان‌هاست. این کتاب می‌کوشد تعریفی از زیست‌پذیری در خانه که از موضوعات شاخص در خانه‌های ایرانی محسوب می‌شود، بپردازد. نخست، به آرامش اعضای خانواده که کیفیت مهمی است و اگر در طراحی یک خانه فقط به الگوهای مادی و فیزیکی توجه گردد، ویژگی‌های کیفی آن کاسته خواهد شد و خانه صرفاً به یک چهاردیواری تقلیل خواهد یافت می‌پردازد. بهترین نمونه این مکان‌ها برای تحقق آرامش، خانه ایرانی است. خانه، از ابعاد مختلف روانی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و غیره بر ساکنان تأثیرگذار می‌باشد. از سوی دیگر تأمین مسکن از اساسی‌ترین نیازهای زیست‌شناختی انسان محسوب می‌شود. واژه مسکن بدون حضور و القای حس آرامش بی‌مفهوم می‌باشد. دوم، به فعالیت رفتاری در خانه پرداخته می‌شود، لذا فعالیت همچون تعامل با دیگران در محیط موجب به وجود آمدن زمینه‌های اجتماعی شدن و رشد تعالی انسان شده و در نهایت موجب اجتماع‌پذیری می‌گردد. سوم، به حرکت فعال در خانه می‌پردازد، نیازهای گروه‌های اجتماعی افراد، حضورپذیری کلیه ساکنین در رده‌های سنی و جنسی با امکان تأمین نیازهای مربوط به فضاهای جمعی و گذراندن اوقات در این فضاها باشد تا روابط اجتماعی چهره به چهره و دوستانه مبتنی بر احساس مطلوبیت، سازگاری، همیاری و همکاری داشته باشند. چهارم، به بروز کیفیت معنایی در خانه پرداخته می‌شود که محیط در احساسات، ادراکات و در

عرصه ذهنی انسان تأثیر شایانی خواهد داشت. فقدان معنا در محیط زندگی انسان باعث نابسامانی و اغتشاش بصری و عدم امنیت روانی و سردرگمی افراد در زندگی و در پی آن رها شدن و افسردگی در محیط را به همراه دارد. پنجم، به زیست‌پذیری در خانه پرداخته می‌شود لذا یک فضای زیست‌پذیر به کودک، جوان و سالمند به یک اندازه می‌اندیشد آرامش‌بخشی و سکنی‌گزینی و به دنبال آن تحرک‌پذیری و فعالیت‌پذیری افراد در محیط داخلی و خارجی خانه، زیست‌پذیری را به دنبال خواهد داشت. خانه زیست‌پذیری، یک فضای سالم، دل‌پذیری و توأم با آسایش و آرامش برای ساکنان خود فراهم می‌کند و تا حد امکان نیازهای زیستی و اجتماعی ساکنان را برآورده نماید، آن‌چنان که در نتیجه این توازن، ساکنان به ادامه سکونت در آن تمایل و در صورت ترک آن خاطره و تعلق داشته باشند. لذا زیست‌پذیری در خانه، تأمین ملزومات ساکنان بر مبنای نیازها و ظرفیت‌های افراد. یک خانه غیر زیست‌پذیر به نیازهای اصلی ساکنان آن بی‌اعتنا است و به خواسته‌های آن‌ها احترام نمی‌گذارد و موجب ارتقاء خوشبختی ذهنی، اجتماعی و فیزیکی و توسعه ساکنانش گردد. زیست‌پذیری در خانه، کیفیتی است که نه ویژگی درونی محیط، بلکه کارکرد مرتبط با رفتار تعامل بین ویژگی‌های محیطی و ویژگی‌های فردی است. البته این معانی و تداعی مطالب براساس بررسی تعداد معینی از بناهای تاریخی دوره قاجاریه و بناهای معتبر معاصر در ایران و جهان در فصل پنجم کتاب مورد بررسی و تحلیل کمی لازم قرار داده شده است. در آخر نیز می‌توان چنین بیان نمود که علاوه بر توجه به نیازهای معنوی افراد که نیاز به آرامش و سکنی‌گزینی در خانه می‌باشد، نیازهای زیست‌شناختی دیگر افراد برای دستیابی به نیاز مادی افراد که نیاز به تعامل، نشاط و رفتار افراد با یکدیگر و با محیط توجه گردد تا بتوان خانه را محیط زیستی برای زندگی ساکنان نامید. تنها زنده بودن در یک خانه مهم نیست، بلکه شاد زیستن و خوب زیستن و در کل داشتن حیات برای زندگی کردن، دارای اهمیت می‌باشد. بنابراین، درک نیازهای زیست‌شناختی و تأثیرات رفتار انسان در خانه و شناخت ابعاد و عوامل مؤثر آن در طراحی معماری می‌تواند منجر به مکان واقعی موجب تحقق زندگی تبدیل گردد.

محمدصادق طاهر طلوع دل

و سیده اشرف سادات